

KAN DAVASI NEDENİYLE ADAM ÖLDÜRMELELER KONUSUNDA ALINMASI GEREKEN SOSYAL, İDARİ VE HUKUKİ TEDBİRLER HAKKINDA RAPOR (*)

Prof. Dr. NEVZAT GÜRELLİ

I — Kan davası nedeniyle adam öldürme fi'illerinin psiko-sosyal niteliği. II — Kan davası nedeniyle adam öldürme suçunun hukukî özellikleri. III — Kan davası nedeniyle adam öldürme suçlarını önlemeğe matuf halen mevcut tedbirler. IV — Kan davası nedeniyle adam öldürme suçlarının önlenmesi için alınması gereken sosyal, idarî ve hukukî tedbirler. V — Sonuç. VI — Bibliyografya.

I — Kan davası nedeniyle adam öldürme fi'illerinin psiko-sosyal niteliği: Bütün adam öldürme fi'illeri gibi kan davası nedeniyle adama öldürme fi'illeri de gurup fenomenidir. Ancak, kan davası nedeniyle işlenen adam öldürmeler, diğerlerinde olduğu gibi gurup içi değil, guruplar arası bir fenomendir.

Bilindiği gibi her sosyal gurup, özellikle otarşik guruplar varlıklarını korumak için bütün güçlerini seferber etmek suretiyle savunma mekanizmaları kurarlar. Aksi takdirde sosyal gurupların devamlarına imkân kalmaz ve onu teşkil eden fertlerin yaşama imkânları da tehlikeye düşer. Konumuzu teşkil eden kan davası nedeniyle adam öldürme geleneği de, ilkel ve küçük sosyal gurupların bir savunma mekanizmasıdır.

(*) 17 Mayıs 1974 tarihinde İstanbul Barosu Başkanlığına sunulan rapor.

Eskiden olduğu gibi bugün de nasıl yurt davası için hasım devlete mensup savaşçıların öldürülmesi ve gereğinde ölmek bir kutsal görev sayılıyorsa, aynı şekilde klân, aşiret veya aile biçimindeki küçük otarşik gurupların savunması için hasım guruplara mensup olanların öldürülmesi bir şerefli ve kutsal görev sayılmaktadır.

Birçok memleketlerde olduğu gibi, yurdumuzun da bazı bölgelerinde insanlar, yaşam imkânlarını, modern anlamda devletin kurulmasına rağmen, bazı nedenlerle, küçük otarşik gurupların varlığına bağlı görmekte ve buna inanmaktadırlar. Kendi gurup mensuplarına vâki bir tecavüze mutlaka bir cevap vermek, mukabele-i bilmişilde bulunmak, mensup oldukları gurupun varlığının korunması, savunması için zorunlu sayılmaktadır.. Verilen bu cevap, aynı nedenlerle cevapsız kalmıyacak ve adam öldürme şeklinde gözükken bu tecavüzler karşılıklı olarak devam edecektir.

Raporumuzun amacı ve niteliği, kan davası nedeniyle adam öldürme fi'illerinin psiko-sosyal yapısının bütün ayrıntıları ile incelenmesine elverişli değildir. Bununla beraber, raporumuzun sonunda tedbir olarak önereceğimiz hususların isabeti, ancak başlangıçta bu yapı hakkında kabul edeceğimiz görüşe göre tayin ve takdir olunabileceğinden kısa da olsa bu konuda bazı açıklamalar yapmak gerekmektedir.

Bütün meslektaşlarımızın kan davası nedeniyle adam öldürme konusunda bir fikir sahibi olduğunda şüphe yoktur. Ancak, bu konuda memleketimizde, problemin lâyük olduğu çapta dört başı mamur sosyolojik bir araştırma yapılmış değildir. Hatta, istatistik olarak bu fi'illerin yaygınlığını saptayacak sağlam rakkamlara bile sahip değiliz. Konumuzla ilgili olarak yayınlanmış yegâne sosyolojik araştırma, Mahmut Tezcan'ın sınırlı örnek olaylara dayanarak yazdığı «Kan Gütme Olayları Sosyolojisi» başlıklı bir etüddür. İstanbul bölgesinden kaynağını alan kan davalarının varlığına inanmamakla beraber, bu bölgede bu nedenle işlenmiş adam öldürmelerin mevcudiyetini gazete haberlerinden öğreniyoruz. Bu olayların psiko-sosyolojik özelliklerini saptayan araştırmalar da yoktur.

Klân, kabile, aşiret, aile gibi otarşik küçük sosyal gurupların savunma mekanizması olarak ortaya çıkan fakat bu gurupların üstünde daha büyük ve üstün kamu otoritesine sahip ve bu gurupları da içeren modern devletin kurulmasına rağmen varlığını koruyan bu geleneğin hangi nedenlerle süregeldiğini açıklamak için de bir kaç

söz söyleme. umgelmektedir. Toplumbiliminde kabul edilen bir esasa göre, herhangi bir sosyal ilütiyacı karşılamak için ortaya çıkan bir sosyal kurum onu doğuran nedenler ortadan kalktıktan sonra da belli bir süre varlığını devam ettirir. Kan davası nedeniyle adam öldürmelerin bu gün dahi vukua gelmesini bu esasla açıklamak kısmen mümkün gibi gözükmeğektir. Bununla beraber, sadece bu husus böyle bir açıklama için, tabiatıyla, yeterli olamaz. Bunun dışında diğere bazı hususları da gözönünde bulundurmak uygun olacaktır. Yine bilindiğı gibi, bir sosyal kurum, otomatik kurallar biçiminde, kültürün bir parçası haline gelip o gurupa mensup insanların davranışlarını tayin eden bir etken teşkil eder. Kan davası, bir namus, bir şeref sorunu şekline bürünür, bu geleneğe riayet etmeyenler kendi gurupları içinde muhtaç oldukları sosyal prestiji elde edemezler, o guruptan ihraç edilirler, kovulurlar. O kimseler için bu geleneğin gereklerine uymak bir ölüm ve kalım mes'elesi olur ve kendilerine düşen görevi yapmaktan başka çıkar yolları kalmaz. Bir kelime ile ölümlerden ölüm beğenmek zorunda kalırlar. Bu tarzda tecelli eden alt kültür, çeşitli nedenlerle değışmedikçe o kültüre mensup kimseler aynı şekilde davranmaya mecbur kalırlar.

Çeşitli ekonomik, coğrafi ve ekolojik koşullar söz konusu kültürün değışmesine imkân vermediğı takdirde kan davası geleneğinin devam etmesi kadar tabi'i bir şey olamaz.

Birçok durumlar, memleketimizde kan davası sonucu adam öldürmelerin nedenleri olarak gösterilmiştir. Bunlardan başlıcaları, arazi uyuşmazlıkları, kız ve kadın kaçıırma olayları, şeref ve namus telâkkilerinin özellikleri, silâh taşıma adeti, telkin ve teşvik, cehalettir. Bu sayılanlara daha birçoklarını ekliyebiliriz. Bu nedenler içerisinde en fazla önemli olanların, arazi uyuşmazlıkları ile kız ve kadın kaçıırma olduğu genellikle kabul edilmektedir.

Kan davası sonucu adam öldürmelerin nedeni olarak yukarıda sayılan ve benzeri hususları kabul etmek bizce isabetli değıldir. Sözügeçen nedenler, genellikle adam öldürme fi'illerinin nedenleri veya saikleri olabilir. Kan davası nedeniyle adam öldürmenin nedeni kavramının içinde mündemiğtir. Yani, kan davasıdır. Diğere nedenler, kan davasını tahrik eden ilk adam öldürmenin nedeni olabilir ki bu haldeki adam öldürme zaten kan davası nedeniyle işlenmemiştir. O halde, konumuzda neden olarak arıyacağımız husus kan davası.

nın nedenini teşkil eden husus olmalıdır. Bu noktaya, aynı mülâhaza ile, dikkati çeken Selâhiyettin Keyman'ın «Kan Gütme Saiki ile Adam Öldürme» başlıklı makalesini zikretmek isteriz. Ancak; adı geçen yazar, diğer nedenleri de kan gütmenin birer talî sebebi saymaktadır ki, burada aynı görüşü paylaşmış olmuyoruz.

Benimsediğimiz görüşe göre kan gütme sonucu adam öldürmelerin nedeni olarak araştırmamız gereken husus kan davasının nedenini teşkil eden husus olacaktır.

Kan davası geleneğinin menşeyini, kısa da olsa, esas çizgileriyle açıklamış bulunuyoruz. Şimdi ele alacağımız nokta, bu geleneğin devlet kurulduktan sonra da niçin devam etmekte bulunduğudür. Öyle zannediyoruz ki, bu sürecin de temel nedeni pek fazla karmaşık değildir. Burada başlıca iki etkenin rol oynadığını müşahede etmekteyiz. Biri, devletin varlığının, otarşik gurupun fonksiyonunu bertaraf edecek derecede, belli bölgelerde hissedilememesi, başka bir deyimle, devletin bütün fonksiyonlarının tam manasiyle her yerde yerine getirilememesi, diğeri ise, bu durum karşısında otarşik gurupun kendini savunma mekanizmasından biri olan kan davası geleneğinin devamı için gerekli bulunan alt kültürü muhafaza edip geliştirmesidir. Bu alt kültürün çeşitli ritüeller şeklinde tecelli ettiği ve özel değer yargıları halinde şahsiyet yapılarına yerleştiği bilinmektedir.

Devlet, fonksiyonlarını, esasta ekonomik ve coğrafi nedenlerle, yurdun her yanına gereği gibi götürememiştir. Sosyal kurumlar her yerde aynı etkinlikle kurulup işliyememiştir. Bu gibi yerlerde, belli bir oranda, devlet yok sayılır ve onun karşılayacağı ihtiyaçların giderilmesi aile, aşiret gibi daha küçük otarşik guruplara düşer. Memleketimizde kan davası geleneğinin devam etmekte olduğu bölgelere bakarsak, bu acı gerçeği bütün çıplaklığı ile görürüz. Sözü geçen bölgelerdeki otarşik guruplar, kendilerini koruyup varlıklarını devam ettirebilmek için, kendi mensuplarına vaki tecavüzleri karşılıksız bırakmamak amacı ile özel bir değer yargıları sistemi oluşturup geliştirilmişler ve mensuplarını o yolda şartlandırmışlardır. Yurt savunmasındaki vatanseverlik duygusunu burada intikam heyecanı şeklinde görmekteyiz. Çoğu zaman tanımadığı, görmediği insanlardan intikam almak, onları sırf bu nedenle öldürebilmek için gurup mensuplarına çeşitli usullerle bu intikam duygusu aşılanmaktadır. Yakılan ağıtlar, saklanan kanlı gömlekler, mezar taş-

larına konan resimler, çocukluktan itibaren yapılan telkinler hep bu amacı gerçekleştirmeye matuf araçlardır.

Demek oluyor ki, devletin varlığının tam olarak duyulamadığı bölgelerde otarşik guruplar kendilerini savunmak için kan davası geleneğine ihtiyaç duymakta ve bunu sağlayan değer yargıları sisteminden ibaret özel bir alt kültür oluşturup geliştirmektedirler. Öyle ise, büyük toplum açısından ne kadar zararlı ve mantıksız gözükürse gözüksün, küçük otarşik guruplar için bu gelenek mantıklı, faydalı ve hatta zorunlu bulunmaktadır. Onlar için kan davası gütmemek, vatana ihanetle eşit bir durum teşkil etmektedir.

II — Kan davası nedeniyle adam öldürme suçunun hukukî özellikleri: 1953 yılında 6123 sayılı kanunla Ceza Kanunumuz tâdil edilinceye kadar mevzuatımızda böyle bir suç türü mevcut değildi. 6123 sayılı kanunla Ceza Kanununun 450. maddesine eklenen 10. bent ölüm cezasını «kan gütme saiki ile» işlenen adam öldürme suçlarına da teşmil etti. Sözü geçen hüküm «öldürmek fi'ili kan gütme saikiyle işlenirse fail, idam cezasına mahkûm edilir» şeklinde kısa bir hükümdür, kan gütmenin ne olduğunu tarif etmediği gibi, diğer saiklerle birleşebilip birleşemeyeceğini de açıklamamaktadır.

Gerek Yargıtay içtihatlarını gerek doktrini gözönünde bulundurduğumuz takdirde, kan gütme saikiyle adam öldürme suçunda ayırıcı niteliğin, kan gütme saikiyle işlenmesi olduğunu görürüz. Gerçekten, Kanunumuz sadece kan gütme saikini nazara almış bunun dışındaki özelliklere önem vermemiştir. Kan gütme saiki en azından kastın varlığını gerektirecektir. Taammüdün varolup olmadığı önemli değildir. Böyle bir saik tesbit edildikten sonra, taammüdün varlığı araştırılmıyacaktır.

Kan gütme saiki, aynı zamanda, kural olarak başka saiklerin bulunmamasını da gerektirir. Adam öldürme fi'ili adeta bir görevin yerine getirilmesi için işlenmiş olmalıdır. Şahsî husumet ve tahrik böyle bir görevle yüzde yüz bağdaşmaz değil ise de, şayet kan gütme saiki olmasa idi adam öldürme fi'ili işlenmiyecek idi ise ancak o takdirde bu hüküm uygulanmak gerekir. Bu hususun takdiri tabiatıyla mahkemeye ait bulunacaktır.

Kanaatımızca, kan gütme saikinin varlığı sözügeçen hükmün uygulanmasını gerektirir ise de hafifletici sebeplerin nazara alınmasına engel değildir. Zira, kanunda bu yolda bir hüküm yoktur.

Saik sübjektif bir keyfiyet olduğuna göre, failde bu saikin varlığının tesbiti yeterli olup, kan gütme saikiyle işlenen adam öldürmeye takaddüm eden adam öldürme suçunun kurbanı ile fail arasındaki yakınlık derecesinin objektif olarak tesbitine lüzum yoktur.

Kan gütme saikiyle işlenen adam öldürme suçlarında manevî iştirâk durumu özellik arzeder. Genellikle aslî veya fer'î iştirâk yaygın ve adeta anonim bir niteliktedir. Gerçekten, bir çocuğa hemen bütün yakınları aynı intikam duygusunu ve adam öldürmenin lüzumunu telkin etmiş olabilirler. Bununla beraber, en fazla ve devamlı bir şekilde teşvik veya azmettirme mevki'inde olanın da sorumlu tutulmasında tereddüt edilemez. Olayların özelliğine göre bu hususu yargılama organı araştırarak ve takdir edecektir. Ancak burada, esas suç işlenmeden de teşvik ve azmettirmenin müstakil bir suç sayılmasının uygun olup olmayacağı düşünülebilir. Bu noktaya tedbirler bahsinde tekrar döneceğiz.

Görülmektedir ki, kanun koyucu, toplumsal çıkarı birinci plâna alıp, Ceza Kanunumuzun manevî sorumluluk esasından ve felsefesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Gerçekten, gördük ki, kan gütme saikiyle adam öldürme suçları faillerinin iradeleri kuvvetli bir baskı altında bulunmaktadır. Bu durum ise, Kanunumuzun kabul ettiği sorumluluk sistemine göre sorumluluğu azaltan bir keyfiyet olmak lâzımgelir. Halbuki, cezaların önleyici ve korkutucu etkilerinden yararlanarak bir toplumsal sorunu çözmek amacı ile kanun koyucu sözü geçen baskıyı sorumluluğu ve cezayı azaltan değil ağırlaştırıcı bir neden olarak kabul etmiştir. Burada sadece bu duruma işaret etmekle yetiniyoruz. Tedbirler bahsinde bu konuda da bir iki söz söylemek gerekecektir.

III — Kan davası nedeniyle adam öldürme suçlarını önlemeğe matuf halen mevcut tedbirler: Her ne kadar, daha önce de belirttiğimiz gibi, 1953 yılından önce mevzuatımızda kan gütme saikiyle adam öldürme diye bir suç türü mevcut değil idi ise de, 1937 yılında bu saikle adam öldürme olaylarını önlemeğe matuf bir kanun çıkarılmıştı. 3236 sayılı «Kan gütme sebebiyle işlenen adam öldürme ve buna teşebbüs cürümleri failleri, hısımları hakkında tatbik olunacak muameleye dair kanun» adını taşıyan bu kanun 10 maddeden ibaretti. Bu kanunda öngörülen tedbir, esas itibarile, kan gütme sebebiyle adam öldürme suçu faillerinin, bu suça azmettirenlerin ve-

ya tahrik edenlerin ve belli derecedeki yakınları ile öldürülen bir kimsenin belli derecelerdeki hısımlarından birinin, kan gütme saiki ile adam öldüreceğine veya öldürteceğine dair kuvvetli emareler mevcut olduğu takdirde, ikamet ettikleri yerden en az beşyüz kilometre mesafede bulunan başka bir yere nakillerinden ibarettir. Bu kanunun 1 ve 2. maddeleri 1964 yılında Anayasa mahkemesi tarafından, ceza sorumluluğunun şahsiliği prensipine aykırı oldukları gerekçesiyle, iptal edilmiştir. İptal edilen maddeler nedeniyle, bazı kategori şahısların nakilleri imkânı kalmamış ise de diğer maddelerde öngörülen hallerde yine aynı maddelerde sayılan kişilerin nakilleri bugün için de mümkün ve gerekli bulunmaktadır.

Bu kanunla getirilmiş olan tedbirler, suç işlememiş kişilerin de sürgün edilmek suretiyle cezalandırılmasının cezaların şahsiliği prensipine uymadığı, nakledilen kimselerin gittikleri yerlerde geçim bakımından perişan oldukları ve geride bıraktıkları mal ve mülklerinin heder olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Uygulanan bu tedbirlerin ne derece önleyici bir rol oynadığını tesbite imkân veren bilgiden yoksun bulunmaktayız. Bununla beraber, arzu ve ümit olunan ölçüde etkin bulunmadığını tahmin etmekteyiz. Zira, bugünkü ulaşım imkânları gözönünde tutulursa, başka yere gitmiş olan kimseleri bulup öldürmek zor olmadığı gibi, nakledilen kimselerin geri dönüp adam öldürme suçunu işlemeleri de imkân dahilindedir. Zaten, kanunda, nakledilen kimselerin geri dönmeleri halinde haklarında ne gibi bir müeyyidenin uygulanacağını da göstermemektedir. Nitekim, gazetelerde, hasmının yerini öğrenip, bulunduğu yere giderek öldüren kimselerin işledikleri kan gütme saikiyle adam öldürme suçlarını arada sırada okumaktayız.

Sonuç olarak, bugün mevcut olan ve yukarıda özetlediğimiz önleyici tedbirlerin yeterli bulunmadığını belirtmek isteriz. Hatta, bu tedbirlerin sebebiyet verdikleri zararların sağladıkları yarardan daha az olduğu da çok şüphelidir.

IV -- *Kan davası nedeniyle adam öldürme suçlarının önlenmesi için alınması gereken sosyal, idarî ve hukuki tedbirler:* Her şeyden önce, bu tedbirlerin, sorunun nedenlerini bertaraf etmeye dönük olması lâzımgeldiği hususu belirtilmelidir. Öyle ise, bu tedbirlerin nelerden ibaret olabileceğini düşünürken, sorunun ana nedenlerini daima gözönünde bulundurmak gerekecektir. Ancak, bu tedbirlerin, sorunun mahallî özelliklerine de uygun bulunması şarttır.

Bu itibarla, kan davası nedeniyle adam öldürme geleneginin devam etmekte olduğu bölgelerde, sorunun mahallî özelliklerini göstermeye matuf sosyolojik ve psiko-sosyolojik araştırmaların yapılması, alınacak tedbirlerin bir ön şartını teşkil etmektedir.

1 — *Hukukî tedbirler*: Hukukî tedbirlerden, kişilerin hak ve borçları, yetki ve ödevleri üzerinde değişiklikler meydana getiren ve bu suretle tecelli eden tedbirleri anlıyoruz. Bunların başında, tabiatıyla, kan davası nedeniyle adam öldürenlere verilecek cezanın niteliği gelir. Kanunumuz halen, bu suçlara en ağır cezayı, ölüm cezasını vermektedir. Cezaların şiddetinin suçları önliyeceği yolundaki inanışın bir eseri olarak, kan gütme sebebiyle işlenen adam öldürme suçlarını önlemek için ölüm cezası müeyyidesini koymak, bizce, isabeti tartışmaya açık bir tedbir teşkil eder. Gerçekten, modern kriminoloji cezaların şiddetinin suçluluğu önleme bakımından olan etkisinin önemli olmadığını göstermektedir. Hele kan davası gibi bir konuda, failin âdeta vatanî bir görev yapar gibi adam öldürdüğü hallerde, cezanın niteliği arka plânda kalmaya mahkumdur. Zaten, fail, kendi yaşantısını bu görevin yerine getirilmesine bağlamış durumdadır, bu suçu işlemediği takdirde içerisinde yaşadığı gurupta kendisine hayat hakkı tanınmayacaktır. Bundan başka, bu kadar ağır bir psiko-sosyolojik baskı altında işlenen suç için en ağır cezanın verilmesi, failin subjektif durumunu gözönünde bulundurursak, adalete de uygun düşmeyecektir. Ayrıca, bu durumun sorumlusu münferiden fail değildir. Fail, içerisinde yaşadığı ve kendisini adam öldürmeye iten ortamın yaratılmasında, isteyerek rol oynamış değildir, bir bakıma talihsiz şartların kurbanı sayılabilir. Arzulunan bu gerekçelerle, ölüm cezası müeyyidesinin isabetli ve âdil olup olmadığı hususu düşünölmelidir.

Faillerin ve yakınlarının nakline gelince, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu tedbirlerin de yararı üzerinde ciddiyetle durmak gerekir.

Bunlardan başka düşünmesi mümkün hukukî tedbir, kan davası nedeniyle adam öldürmeye teşvik ve tahrikin bağımsız bir suç halinde düzenlenmesidir. Gerçi, bu fi'illerin, meydana çıkarılması pek güç olacağı gibi, bir takım suç tasnilerine de meydan vermesi mümkün ise de, çok cüz'ide olsa, alınacak diğer tedbirlerle birlikte böyle bir düzenlemenin önleyici bir etkiye sahip olabileceği görüşündeyiz.

2 — *İdarî tedbirler:* Kan davası nedeniyle adam öldürmelerin temel nedeninin, bazı bölgelerde Devletin varlığının yeteri kadar hissedilememesi olduğunu söylemiştik. İdarî tedbirler, bu nedeni ortadan kaldırmağa yönelik bulunmalıdır. Ezcümle, devletin önleyici ve koğuşturucu kolluk kuvvetleri yeteri kadar mevcut bulunmalıdır. Tabi'î bu kabil hizmetleri lâyıki veçhile götürebilmek için bir iskân düzenlemesine, bazen, şiddetle ihtiyaç duyulabilir.

Devlet, büyük toplumun kültürünü, küçük otarşik gurupa aşılamağa yeterli derecede eğitim hizmetlerini de bu bölgelere götürmek durumundadır. Eğitim, sadece okul eğitiminden ibaret olmamalıdır. Halk eğitimi yanında, kitle haberleşme araçlarından da büyük ölçüde yararlanmak gerekir. Genel eğitim faaliyetinde doğrudan doğruya alt kültüre hücum edilmemeli, büyük toplumun kültürünü uzmanlar elile aşılamağ suretile alt kültür eritilmeğe çalışılmalıdır.

Devletin sadece asayişini sağlayacak kolluk kuvvetinden ibaret olmadığı malûmdur. Devletin varlığını, küçük otarşik gurup, mensuplarının ihtiyaçlarının karşılandığını ve kendi varlığının devamına lüzum kalmadığını görmek suretile hissetmelidir. Sağlık hizmetleri, ekonomik ve sosyal yardımlar bu kategori ihtiyaçları karşılamağa yeterli bulunmalıdır. Bu suretle, küçük otarşik gurup mensupları, büyük toplumun üyesi olmanın yaşantılarını devam ettirmek için yeterli bulunacağına, aşiret, kabile gibi küçük toplumlara ihtiyaç kalmadığına kanaat getirmelidirler. Ailenin, sadece modern aile kurumunun karşıladığı sınırlı ihtiyaçlara cevap vermeye yaran bir gurup şeklinde telâkki edilmesi, bu tedbirlerin sağlamağa çalıştığı bir sonuç olmalıdır.

3 — *Sosyal tedbirler:* İdarî tedbirler, küçük otarşik gurupa olan ihtiyacı ortadan kaldıracak nitelikte olmalıdır, dedik. Sosyal tedbirler ise, küçük otarşik gurubun kendisini savunma mekanizmasını ayaktâ tutmak için oluşturduğu değer yargıları sistemini hedef almalıdır.

Büyük toplumun değer yargılarını geçerli kılmaya matuf sosyal faaliyet dernekleri kurmak, okullardaki çalışmalara halkı iştirâk ettirmek ve sahip çıkartmak bu çeşit sosyal tedbirlere örnek teşkil eder.

Bu arada, din potansiyelinden yararlanmak lâzımdır. Başka memleketlerde, meselâ kan gütmenin en yoğun bir biçimde bulun-

duğu Korsika'da kilise ve misyonierler bu vadide büyük çabalar harcamışlardır. Ancak yalnız başına cunların gayretleri yetmemiş. Fransız Devleti burada bütün varlığını hissettirdikten sonradır ki, bu gelenek şiddetini kaybetmiştir. Sözü ettiğimiz tedbirlerin hiçbirisi tek başına herhangi bir sonuç meydana getirmeye elverişli değildir. Katkıda bulunan bir tedbir olarak, özel yetiştirilmiş din görevlilerinin, kan davası güdülen bölgelerdeki camilerde kan davasının dinî esaslara aykırı bulunduğunu telkin etmek üzere vazifelendirilmeleri, bizce, yararlı olacaktır.

Idarecilerin, adliyecilerin ve eğitimcilerin, sahip oldukları otorite ve prestijden faydalanarak, aralarında kan davası bulunan aileleri barıştırmak için arabuluculuk yapmaları da, etkin bir sosyal tedbir olarak, düşünülmelidir.

V — Sonuç: Şimdiye kadar açıklamaya çalıştıklarımızdan bir sonuç çıkarmak gerekirse, kan davası nedeniyle adam öldürmenin bazı bölgelerde Devletin yeteri kadar varlığını hissettirememesi, fonksiyonlarını gereği gibi yapamaması sonucu, küçük otarşik grupların insanların kollektif ihtiyaçlarına cevap vermek üzere varlıklarını sürdürdüğü ve kendilerini savunma mekanizması olarak oluşturdukları alt kültürünün bir mahsulü olduğunu gördüğümüzü ve bu gelenekle mücadele etmek için de onu meydana getiren iki etkenin bertaraf edilmesi lâzımgeldiğini ifade edeceğiz. Bu iki etkenden birinin Devletin fonksiyonlarının bu bölgelerde yerine getirilmediği olduğuna göre bu fonksiyonlar oralarda idarî, sosyal ve hukukî tedbirlerle yerleştirilmek gerekir. Aynı zamanda, aynı şekilde çeşitli tedbirlerle, oluşmuş bulunan alt kültürü büyük toplumun değer yargı sistemi ile değiştirmek yoluna gitmek lâzımgelir.

BİBLİYOGRAFYA

- Çağlayan, M. Muhtar: Türk Ceza Kanunu; Cilt II, Ankara, 1962.
 Dönmezer, Sulhi: Ceza Hukuku Hususî Kısım; İstanbul, 1971.
 Dönmezer, Sulhi: Kriminoloji; 3. Bası; İstanbul, 1971.
 Erem, Faruk: Adalet Psikolojisi; 5. Bası; Ankara, 1964.
 Gökalp, Mehmet: Kan gütme ve taammüt; (Adalet Dergisi; yıl 59, sayı 9-10, sh. 509).

- Gözübüyük, Abdullah Pulat: Kan gütme cürümlerine dair kanun üzerine bir inceleme; (İdare Dergisi; yıl 26, Temmuz-Ağustos, 1955, sayı 235, sh. 10).
- Gözübüyük, Abdülilâh Pulat: Kan gütme cürümleri; (Adalet Dergisi, yıl 43, Ekim 1952, sayı 10, sh. 1185).
- Keyman, Selâhattin: Kan gütme saiki ile adam öldürme; (Türk Hukuku ve Toplumunu üzerine incelemeler; sh. 367) Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, no. 1, Ankara, 1974.
- Lauvergne, H.: De la Corse intérieure - De la vendetta, (Annales internationales de criminologie, 1968, Volume 7 no. 1, p. 77).
- Lauvergne, H.: De la Corse intérieure - De la vendetta; (Annales internationales de criminologie; 1968, Volume 7 no. 2, p. 439).
- Pekiner, Visalettin: Kan gütme cürümleri ve 3236 sayılı Kanun, (Ankara Barosu Dergisi, yıl 17, sayı 3, 1960, sh. 87).
- Tezcan, Mahmut: Kan Gütme Olayları Sosyoloji; Ankara, 1972.
- Vincentelli, F. M.: La Vendetta; (Revue de Droit Pénal et de Criminologie; 1933, no. 1, p. 1).